

ГРАДСКИ ЕКОПАРК „БАДЕЛЕМА“ – БЪДЕЩЕ (НЕ)ВЪЗМОЖНО**ВАСИЛ КАРАДЖОВ**

Urban Ecopark “Badelema” – Future (Im)Possible

Vasil Karadzov

Резюме: Парк „Баделема“ в град Асеновград е поредният български казус, в който се сблъскват икономически, политически и обществени интереси в опитите за застрояване и опазване на зелени градски площи. Локалните екологични ресурси, практики по опазване и образователни инициативи на ниво градски парк, град и община, създавани и развивани в миналото, са в основата на съвременното бикултурно наследство на Асеновград. В настоящата ситуация конфликтът е създаден след решение на Общинския съвет за промяна на статута на територията и възможността за застрояване на част от парка, което предизвиква обществени реакции и поне временното спиране на тези планове. При липсата на политическа воля, бъдещето на Екопарк „Баделема“, за чието създаване има всички екологични предпоставки, зависи в голяма степен от това дали гражданското участие ще се окаже затихваща обществена защитна реакция, или ще се разшири подкрепата към експертните планове и действия. Освен запознаване с конкретния казус, този текст си поставя една по-важна цел, да повдигне по-широка обществена и политическа дискусия относно бъдещето на Екопарк „Баделема“, с привличането на експертен потенциал и информирано гражданско участие.

Ключови думи: градско бикултурно наследство, градски екопарк, Асеновград, Баделема

Abstract: Park Badelema in the town of Asenovgrad is another Bulgarian case in which economic, political and public interests collide over development pressures and efforts to preserve urban green space. The local ecological resources, conservation practices, and educational initiatives at the urban park, town, and municipality levels, created and developed in the past, are the foundation of Asenovgrad's contemporary biocultural heritage. In the current situation, the conflict was created after a decision by the Municipal Council to build on a part of the park, which caused public reactions and at least the temporary suspension of these plans. In the absence of political will, the future of the Badelema Ecopark, for the creation of which all the ecological preconditions are in place, will depend largely on whether civic mobilization remains a declining defensive response or develops into sustained support for expert planning and implementation. In addition to presenting the case, this text seeks to contribute to a broader public and political debate on the future of Badelema Ecopark by engaging expert capacity and encouraging informed civic participation.

Keywords: urban biocultural heritage, urban ecopark, Asenovgrad, Badelema

Градски екопарк „Баделема“ – бъдеще (не)възможно

ВАСИЛ КАРАДЖОВ

Въведение

През последните десетилетия процесите на урбанизация и икономически натиск в България често изправят градските власти, инвеститори и местни общности пред остри противоречия относно бъдещето на зелените площи. Градски зелени пространства се превръщат в обект на инвестиционни намерения за застрояване. В много от големите български градове подобни казуси се развиват в продължение на години с променлив резултат. В едни случаи намеренията се превръщат в реалност, в други обществените спорове се задълбочават, хората се обединяват, протестират и успяват да стопират негативните за тях процеси. Асеновград е поредният български град, в който съществува опасност от загуба на част от зелено пространство. Конкретният казус е свързан с парк „Баделема“, за който в началото на 2025 г. Общински съвет гласува решение за промяна на статута на парка от зелена площ на такава за застрояване, което след силен обществен натиск е отменено. Действията на експерти и граждани са свързани не само със стопиране на идеите за застрояване, но и с налагането в дневния ред на общинската администрация на планове и действия за превръщането на една недобре поддържана зелена зона в градски Екопарк.

Мотивацията за представянето на този казус е свързана с участието на автора в различни заседания, неформални срещи, дебати и действия по спасяването и реализацията на Екопарк „Баделема“, където се очертаваха различни малки детайли, които представят значимата роля на парк „Баделема“ в контекста на цялостната зелена система в града и в община Асеновград, където съществуват богати екологични ресурси и добри традиции в опазването им. Приложната задача на този текст е представянето на историята, настоящата проблемна ситуация и възможни бъдещи сценарии за опазване и развитие на тази зелена градска територия, с цел повдигането на обществена, експертна и политическа дискусия относно бъдещето на Екопарк „Баделема“, с приобщаването на широк кръг от заинтересовани граждани, запознаването им с досегашните планове и разработки на експертно ниво и провокирането на информирано участие на повече хора в дебати за създаване и споделяне на различни визии за развитие.

За целта текстът е разделен условно на четири части. Първата е по-теоретична и поставя екологичните проблеми на съвременния български град разположен между своето социалистическо наследство, постсоциалистически период и съвременните стратегии в развитието на европейските градове. Градското озеленяване е разгледано като система, културна екология и зелено наследство. Представени са и няколко

емблематични примери на конфликтни ситуации, основно от големи български градове, свързани със гражданска активност и борба за запазването на зелени площи. Следва представянето на локалния екологичен контекст на един български град, и конкретен казус с висок риск от загуба на поредните зелени градски площи. Втора част е посветена на историческия контекст, свързан с миналото на местността Баделема, развитието ѝ като паркова зона, и на природните ресурси и мащабните екологични политики по крайградско и градско залесяване в община Асеновград през 80-те години на миналия век, в които на парк „Баделема“ е отредена централна роля. Трета част представя съвременният поглед към ситуацията в парк „Баделема“, където от една страна в него са създадени Палеонтологичен музей и Ботаническа градина, а от друга, площта му за последните 35 г. е драстично намалена от 116 дка до 12 дка. За разбиране на значението на този парк в бъдещите градски екологични политики, се представя и цялостна картина на екологична градска и общинска система. В нея градските зелени площи бавно и методично намаляват, на фона на богато биокulturно наследство на територията на община Асеновград, представено в един от четирите български Биосферни паркове, включени в списъка на ЮНЕСКО – „Червената стена“, и множество защитени природни територии. В последната част се разглежда концепцията за градски екопарк, наличните ресурси за реализирането му в Баделема и ролята на човешкия фактор в бъдещето на парка ситуирано между риска от допълнително свиване и възможността да се превърне в пълноценен градски екопарк.

Изследователски подход и методология

Настоящото изследване използва комбинация от качествени методи. В основата му е дългосрочно теренно наблюдение, включено наблюдение в рамките на гражданска инициатива, полуструктурирани интервюта, анализ на документи и дигитален терен в социалните мрежи. В продължение на години е осъществявано наблюдение на територията на парк „Баделема“, първоначално във връзка с работата на еколога доц. Цено Петров, създател на Ботаническа градина с редки и защитени видове на територията на парка. Посещенията на място, разходките в градината и разговорите за дейностите, плановете и визиите за развитието на парка предоставят емпирична основа за проследяване на промените в използването на тази територия. След взетото решение, за застрояване на парка, изследователската позиция се премества като включено наблюдение, чрез присъединяване към Инициативния комитет за спасяване на Баделема. Участието в заседание на комисията по устройство на територията на община Асеновград, залесителна акция, заседанието на Общинския съвет, на което решението беше отменено, както и последващи срещи, посветени на бъдещето на парка и реализацията на градски Екопарк, позволяват да бъде проследена динамиката на гражданската мобилизация, взаимодействието между

различните актьори и техните аргументи и представи за градската природа, обществения интерес и зеленото наследство. В този контекст са проведени множество формални и неформални разговори с общински съветници, членове на Инициативния комитет и граждани, участвали в различните етапи на казуса. За неговото изясняване бяха прегледани архивни материали и документи, свързани с историята на парка, общински решения и устройствени планове. Проведени бяха и две полуструктурирани интервюта с двамата еколози – участници в Инициативния комитет, целящи представяне на експертната перспектива към Баделема, зелените политики и концепцията за екопарк. Дигиталният терен, включва наблюдение на дискусии, коментари и мнения в две големи Фейсбук групи, свързани с Асеновград и новосъздадената Фейсбук страница *Екопарк Баделема*. Така оформената методология съчетава дългосрочна ангажираност с мястото, включено участие в граждански процеси и анализ на разговори, документи и дигитални следи, което позволява парк „Баделема“ да бъде разгледан едновременно като застрашена физическа територия, като обект на политики и като сцена на символни и политически противопоставяния.

Изследователският проблем се състои в напреженията между Баделема като исторически изградено зелено и културно наследство на Асеновград, постсоциалистическите трансформации под формата на редуцирано пространство, фрагментиране на парка и смяната на предназначението му, локални градски политики и граждански активизъм, разглеждани през антропологичната перспектива към градската природа, биокултурното наследство и концепцията за градски екопарк, не толкова като техническо решение, а като възможен общностен и политически проект.

Градско озеленяване: система, културна екология, зелено наследство и конфликти

Зелените градски системи включват всички зелени площи в едно населено място. В Закона за устройството на територията (ЗУТ), тяхната функция е определена като „средство за подобряване на микроклимата и хигиенните условия и за организиране на отдиха на населението“ (ЗУТ, 2001). Те се делят на две основни групи: основно озеленяване, предназначено за широко обществено ползване като паркове и градини, допълнително озеленяване като улично озеленяване, междублокови пространства, дворове, гробищни паркове, ботанически градини, зоопаркове, защитни насаждения. Всички те допринасят за подобряване на качеството на въздуха, регулиране на климата, намаляване на шума и осигуряване на места за отдих. Зелената система осигурява биологично активната част от жизнената среда, като осъществява връзката между отделните елементи и устройствени зони на града. Тяхното положително

въздействие е в четири основни аспекта – екологичен, социален, икономически и естетически (Наскова & Георгиева, 2025: 2).

Екологичният аспект е свързан с микроклимата и здравословния живот. Зелените площи подобряват качеството на въздуха, осигуряват сянка и естествено охлаждане, поддържат биоразнообразието, насърчават физическа активност, намаляват стреса и тревожността, подобряват концентрацията и когнитивните способности. Усещането за връзка с природата засилва емоционалното благополучие. В социално отношение подходящо планираните зелени зони подпомагат общуването и изграждането на общности. Икономическите ефекти са свързани с повишаване на стойността на имотите, по-високо качество на живот, привличане на туристи и иновации, а естетически подобряват визията на града и създават благоприятна среда за живеене.

Равномерното разположение на зелените площи дава достъп за всички жители. Разработени са различни индикатори за степен на достъп на човека до зелена площ като: наличност, която показва „количеството зеленина“ около даден адрес; достъпност, която измерва близостта до зелените площи; използване, което отчита реалното ползване (Джамбов и колектив, 2017: 14). Времето за достигане, улесненият достъп, безопасността, осветлението, поддръжката на площите, наличието на пътеки и пейки са сред проверимите качествени индикатори, които добавени към количествените стойности, като процент на зелените площи от цялата градска територия, определят цялостното качество на градската зелена система. Зелените градски системи са не просто допълнение и украса на урбанизираните структури, а жизнено важна инфраструктура за физическото и психическото здраве на индивида, смекчаване на социални неравенства и фактор за устойчивото развитие на градовете.

Зелени градски системи и културна екология

Зелените системи са от изключителна важност както за градовете, така и за човека. Хората си остават част от природната среда и не са отделени от нея. Те участват в сложни социално-екологични системи, в които се развиват механизми за взаимодействие на човешките общности и тяхното адаптиране към околната природна и социална среда. Такава способност за адаптация и промяна на културните форми е обект на изследване в културната екология. Терминът е въведен от Джулиан Стюард, който разглежда приспособяването на обществата към средата и специфичните модели на поведение. Той въвежда понятието „културно ядро“ (*culture core*), което включва културни черти, технологии за добив на ресурси, икономически практики и форми на социална организация. Под тяхно влияние като „вторични“ културни черти се формират религия, изкуство, идеология (Steward, 1955: 37). В концепцията за културна екология, културата се разглежда като адаптивен механизъм, при който хората създават практики и институции, за да отговорят на

неблагоприятните условия на природната среда. Тя може да се приложи и в градовете, където културното ядро може да се разглежда като набор от технологични и организационни адаптации, подобряващи живота в такава среда, като например зелени площи, транспортни системи, енергийно ефективни практики, управление на отпадъците. В градски контекст това придава на зелените пространства не просто екологични и естетически функции, а и практически социално-екологични адаптации към урбанизацията. Добре планираните и редовно поддържани градски зелени пространства оказват ползотворно влияние върху ценностите на градските общности в посока социално взаимодействие, екологична отговорност и здравословен начин на живот. Липсата на такива пространства може да бъде стимул и за участие на гражданите в движения за зелени политики, натиск върху общинските политики и решения, застрашаващи техните интереси.

Зелено градско наследство

В зелените зони си взаимодействат запазени или изкуствено пренесени природни ресурси и традиционните знания, свързани с тяхното използване. Природата и културата са една обща система, в която биологичното и културното многообразие изграждат сложно цяло, основаващо се на взаимосвързани адаптации. В резултат на това в определени общества се запазват уникални обекти, които са признати за част от общото наследство на човечеството. Тяхната защита и опазване са гарантирани от Конвенцията за защита на световното културно и природно наследство, приета от ЮНЕСКО през 1972 г., където паметниците се разделят на три категории: „културни“, „природни“ и „смесени“. През 1992 г. се въвежда допълнителна категория – „културен пейзаж“, която изразява продължителна и силна връзка между народите и природата. Това взаимодействие е оставило трайни следи като територия, моделирана от културни практики. Тази концепция е развита в категорията биокултурен ландшафт, в който освен биологичното измерение – местни екосистеми, ландшафти, диви и култивирани видове растения и животни, се включва и културно измерение – традиционни знания, вярвания, духовни и символни значения, практики на съжителство с природата, обичаи, езикови изрази, свързани с опазването и използването на природата. В основата на обявяването на дадена територия за биокултурен ландшафт стои наследство, съвкупност от природни ресурси и свързаните с тях познания и културни практики на местна общност (Ганева-Райчева, 2021). Биокултурно наследство е живо наследство, в което биоразнообразието и културното разнообразие са взаимно зависими и неразривно свързани. Биокултурните системи са сходни с идеята на Джулиан Стюард за културната екология, но развити и поставени в контекста на наследството и устойчивото развитие.

Биокултурното наследство обикновено се свързва със селски, местни общности, но локализирано в градовете, където се проявява като съвкупност от исторически оформени зелени пространства, ландшафти и практики, приемани като културна ценност и биологичното разнообразие. „Зеленото наследство не се отнася само до обекти с изключителни биологични качества. То обхваща зелената градска система, създадена и обживявана от човешка дейност и влияе на отношението човек – природа“ (Кънева, 2024: 124). Зеленото наследство е изградено от материални елементи – паркове, градини, дървесни алеи, градски гори, речни корита, зелени площи и нематериални елементи – културни практики и традиции, като обработване на градски зеленчукови и билкови градини, местна кулинария, екологично образование, разходки, фестивали, социални събирания, спорт, ритуали, които поддържат екологичното здраве на града и изграждат неговата културна идентичност.

Европейски визии, постсоциалистически преход и локални зелени конфликти

Съвременният български град се развива в пресечената зона между социалистическото наследство и стратегическите визии на европейските градове. Преходът се отразява в икономически, социални, управленски и пространствени процеси: пазарен натиск, демографски преход, различия в доходите, отслабени регулаторни практики и трансформации на ключови територии. Това създава „критичната връзка между политиките на национално равнище и видовете отговори на местно равнище“ (Tsenkova, 2006: 25).

В социалистическите градове държавата налага монопол върху градското развитие, чрез национализирани терени, имоти и средства за производство, вследствие на което „пазарите на земя и имоти са били потиснати и структурата на градовете е било едно от средствата, чрез които всемогъщата социалистическа държава се е опитвала да създаде привидно безкласово общество“ (Hirt, 2013). След 90-те години постсоциалистическите общества, поемат курс към „европейска“ идентичност, базирана на западния капиталистически модел, което води до пълно отричане на социалистическото минало, определяно като „лошо“ и „срамно“. (Василева & Кълева, 2013: 96). Държавата губи собственост чрез приватизация, реституция и продажби; градските политики вече не могат да разчитат на централно планиране, и трябва да балансират между нуждите на гражданите и икономическите интереси. Зелените зони се превръщат в особено привлекателни за инвестиции незастроени площи, където авторитетът на „Капитала“ замества авторитета на „Партията“. (Василева & Кълева, 2013: 96). Ситуацията в този период е описана като „пресирано от тенденции с твърде небалансиран характер, определяни преди всичко от пазара, от частни

интереси, често влияещи твърде негативно по отношение на обществения интерес.“ (Петров, 2019: 11).

На този фон европейските стратегически документи очертават друга рамка за развитие. Още Атинска харта (1933) въвежда функционално зонирание (обитаване, работа, отдих, комуникации), в което зелените градски зони отделят промишлеността от жилищните квартали. Нова Атинска харта (2003) поставя акцент върху качеството на градския живот, опазването на природните ресурси и културното наследство и визията за мрежа от градове, които съчетават културно богатство, функционални връзки и интеграция на създадени и естествени природни елементи (Калинков, 2010: 46). В градското планиране се засилват политиките насочени към подобряване на обществения живот, сигурността, образованието и здравеопазването, градска идентичност и устойчиво развитие. Това поставя нови предизвикателства пред градовете, които трябва „да развият едно бъдеще, в което аспектите на социална, икономическа и екологична устойчивост са балансирани“ (Калинков, 2010: 53). Лайпцигската харта за устойчиви градове (2007) добавя интегриран подход и специално внимание към кварталите в неблагоприятно положение, с цел икономическо развитие, социално равновесие и здравословна среда. Новата програма за градовете (2016) акцентира върху културата и културното многообразие като ресурс за устойчивото развитие и насърчава участието на гражданите в процесите на планиране, за създаване на чувство за принадлежност и собственост у жителите, паралелно с безопасни, приобщаващи, достъпни, екологични и качествени публични пространства (New Urban Agenda НАВИТАТ III). В периода 2021–2027 г. Европейската комисия развива политики „Европа по-близо до гражданите“, които са насочени към „подход, ориентиран към местните условия, и ангажиране на местните органи, гражданското общество и гражданите“ (Fioretti et al., 2020).

Българските градове имат сложната задача едновременно да прилагат тези европейски визии и да се справят с наследството на постсоциалистическия период. На зелените градски системи е отредена ключова роля, не само като зони за екологично равновесие и отдих, но като важен елемент от локалните планове за развитие, социална свързаност, градска идентичност и образование. На практика обаче днешният град често се превръща в арена на остри обществени конфликти, свързани със застрояването на паркове, междублокови пространства и зони със специален статут.

В София казусът с Борисовата градина и заплахите пред Южния парк, както и протестите в квартали като „Изток“ и „Мусагеница“ срещу промяната на предназначението на междублокови пространства, показват значението на тези територии не само като места за отдих, но и като елементи на идентичност и

социална сплотеност. Подобно участие може да се разглежда и като заявка от хората на „правото на град“ (Lefebvre, 1996), изразена чрез изискването за достъп до публични екологични ресурси. Този тип действия се нарича още урбанистичен активизъм, при който „граждани, НПО или независими институции влизат в неформален или формален диалог с властта и „се опитват да влияят на взимането на политически решения и преформулират идеологията за бъдещото изграждане на образа и пространствата на града“ (Янчев, 2014).

В Пловдив протестите срещу застрояването на една трета от парк „Отдых и Култура“, около Гребната база, са организирани от гражданска инициатива „За парка“, и целят възстановяване на статута на зелена площ, и отчуждаване на частните имоти. Във Варна инвестиционният натиск е насочен към Морската градина. Строителни дейности около Делфинариума са представяни като „възстановяване“, но са възприемани от гражданите като ново застрояване. Това предизвиква големи протести и се стига до намеса от страна на прокуратурата (Slaev & Hirt, 2022).

Един от най-разпознаваемите казуи е този с парк „Бедечка“ в Стара Загора, където плановете за застрояване на значителна територия от парка, свързани с възстановени земеделски земи, пораждат протести, подписки, окупация на Общинския съвет и местен референдум. Около каузата за спасяване на парк „Бедечка“ се формират „мрежи за социална мобилизация“ (Шишкова, 2020). Обединени около мотото „Запазете Бедечка“, хората искат освен запазването на парка, ревизия на съмнителни решения назад в годините и настояват за справедливост. Над десетилетие сдружение „Спаси Бедечка“ води гражданска битка, подкрепена от творчески инициативи, които разширяват идентичността на парка, и той се утвърждава като първия ленд арт парк в България. Проект „Изкуството да пазиш Бедечка“ печели наградата за европейско наследство *Europa Nostra* през 2025 г. в категория „Ангажираност на гражданите и повишаване на осведомеността“. Така запазването на парк „Бедечка“ се вписва в по-широките европейски цели за устойчивост, като илюстрира как гражданската ангажираност, културните инициативи и опазването на околната среда могат да подпомогнат по-зелено и по-приобщаващо бъдеще.

Общото между всички тези казуи е напрежението, породено от интересите на частни инвеститори и нуждите на гражданите за достъп до качествена зелена среда. В редица случаи зелените зони са били общинска собственост, но вследствие на приватизация, реституция, продажба, политически решения и закононарушения, се стига до смяната на собствеността от общинска в частна. Само активното гражданско участие може да противодейства на максимализма на инвеститорите и да пренасочи градското развитие. Тези казуи разкриват структурни проблеми като липса на прозрачност в управлението, ограниченото участие на гражданите в процесите по

градско планиране, неравномерно разпределение на обществените блага и екологични ресурси и в крайна сметка изключването на хората от взимането на решения за бъдещето на градовете. Подобни слабости в системата често се обясняват основно с липсващото звено на развитото гражданско общество, от което се очаква „да реши много от проблемите най-често под формата на групи за натиск и за мобилизиране на общественото мнение в защита на определени градски каузи, регулации и принципи на управление“ (Венков, 2012: 3). Други причини за състоянието на съвременните български градове са свързани с липсата на прозрачно взимане на решения, при които гражданите нямат информация какво предстои да се случи в дадена градска територия. Липсата на знание относно визиите за развитие изключва хората от процесите по моделиране на това как да изглеждат публичните пространства и за какво да се използват.

Локален контекст: история на Баделема и екологични ресурси на Асеновград

Подобен казус се развива и в Асеновград, където в началото на 2025 г. Общинският съвет взема решение за смяна на статута на парцела в който е разположен парк Баделема от зелена територия в зона за жилищно застрояване. Това поражда опасенията от предстоящо застрояване, последвани от обществено недоволство, гражданска реакция и в крайна сметка отмяна на решението. По -долу се представят историческата перспектива, в която е създаден и се развива паркът, неговият екологичен потенциал в контекста на градско зелено и биокултурното наследство в община Асеновград.

Местността Баделема в миналото

През 1880г. в Станимака (преименуван на Асеновград през 1934г.), по времето на кмета Георги Ковачев, е изготвен първият ситуационен план на града. В него е предвидено разширение и регулиране на улиците и бъдещо разширяване на града, като за това са предвидени нови 4 кв. км. Местността Баделема тогава е извън града и там се намират гробища. С този план е решен въпросът с тяхното закриване и обособяването на ново място (Кръстев, 2004: 36). На Баделема се намира и построеният през 1867 г. параклис „Свети Пантелеймон“ - покровител на лекарите, болните и страдащите. Мястото присъства трайно в спомените на асеновградчани. Поляните на Баделема се използват за спорт и празници, там се играе и първият футболен мач в града (Даскалов, 1978). Спомените на Веселин Игнатов добавят и по-мрачна страница, свързана с градската бесилка, изградена точно пред параклиса през 20-те години на XX в.

Обособяването на местността Баделема като парк започва през 1933 г., когато Общинският съвет на гр. Станимака решава да отпусне парцел за изграждането на

Ловен дом (Кръстев, 2003: 100). Предоставени са 23 дка общинска земя в покрайнините на града за ловен парк на Ловно-стрелческо дружество „Сокол“ – едно от първите дружества в страната. В Станимака още през 1893 г. местни ловци създават първото градско ловджийско дружество, което по-късно става съучредител на Българския ловен съюз (Марков, 2023). Общината дарява пустеещи земи, които организирани ловци залесяват с личен труд и средства, изграждайки ловни паркове, домове и стрелбища. Това дава основание на ловците да се определят като първите доброволни залесители.

Ил. 1. Ловният дом с част от озеленената територия около него. Източник: Фейсбук страница „Ивайло Мирчев екскурзовод“, <https://www.facebook.com/imirchevguide> [20.12.2025].

Асеновград не прави изключение и през 1934 г. на дарената общинска земя се открива Ловен дом и стрелбище (Марков, 2023). Районът редовно се залесява с доброволен труд от ловци и граждани, с дарения и помощ от страна на Общината и Горското стопанство. Площта, заета с различни дървесни видове, постепенно надхвърля 50 декара, а множеството бадемове дървета дават името на местността – Баделема. Паркът е близо до градския център и се превръща в любимо място за отдих и разходки.

През 70-те години градът се разраства в тази посока, новите сгради оформят едноименния квартал. Ловците изграждат нова база край язовир „40-те извора“, а освободената сграда приема последователно килимарски цех и зала за борба и щанги и Младежки дом със зали за занимания по интереси, сладкарница, киносалон и дискотека. В парка се намира и Братската могила на Асеновград, която е посветена „на героите от Асеновград, паднали в борбата против фашизма за народна свобода“¹. Разположени един до друг параклисът и паметникът оформят специфично съжителство на религиозен храм и място на памет.

Ил. 2. Братската могила в Асеновград и параклиса „Свети Пантелеймон“. Източник: личен архив.

Асеновград и зелени политики през 80-те години

През 80-те години в Асеновград е приета амбициозна програма за околната среда с 20-годишен хоризонт на действие. Стартират мащабни инициативи за залесяване на околностите, изграждат се няколко лесопарка, а съществуващите паркове и градинки се обновяват с нова алейна мрежа, цветни фигури, подбрани насаждения и детски площадки. По това време в общинската администрация започва работа Александър Георгиев, познат на асеновградчани като Сашо Екологията. Той работи

---

¹ Надпис от паметната плоча на паметника Братска могила в Асеновград.

последователно като специалист по опазване на околната среда, еколог и главен еколог (1984–2000):

С идването ми на работа 84-та година, в длъжностната ми характеристика ми казват: ти ще отговаряш за това и това. Озеленяването е примерно 30-35%, другото са отпадъци, сметища, защитени природни обекти, защитени дървета, страшно много работа имаше... По моето служене на общината съм сменил 6 министъра на околната среда, а преди да стане министерство [през 1990г. – б. а.] много ми помагаше Вениамин Кадиев, от комитета по опазване на околната среда, който е асеновградчанин. Последствие дойде Цено Петров и почнахме да правим защитените природни обекти – „Равен камък“, „Караджов камък“, „Белинташ“, тогава това всичко беше резерват, ловно стопанство, и нямаше кой да стъпи там. ... Тогава искахме да направим екополиция, направихме разчет как се самоиздържа, колко пари ни трябват, на базата на екоконтрольорите, които имахме. Те обаче не можеха да глобяват, а само констатират. Аз съм съставил сума ти актове и нито един човек не ме мрази, затова защото съм му направил акт, а то има за какво. Аз съм актосъставител, те са ми свидетели, на базата на акта, председателят на общинския съвет, последствие кметовете, издават наказателно постановление, което в рамките на определен срок може да се обжалва. Аз нямам нито един отменен акт. (интервю с А. Г., 2025)

За околната среда в общината отговарят двама служители, подпомагани от шестима екоконтрольори. Те са мобилни благодарение на служебни велосипеди, които улесняват изненадващите проверки и бърза реакция при сигнали. В същия отдел се помещава и първият компютър в общината, който измерва и записва три параметъра на въздуха и замърсяването. Почистването на града е възложено на предприятие Благоустройство и комунално стопанство (БКС), с около 60 служители. Те са подпомагани и от масовата обществено-политическа организация ОФ (Отечествен фронт), чийто квартални клубове организират населението няколко пъти годишно в акции по почистване, озеленяване и малки ремонти. Тогава хора от кварталите почистват листа, боядисват бордюри, ремонтират със собствени усилия и предоставени от БКС материали. Заводите на територията на града осигуряват чували и контейнери, техника и камиони за извозване на отпадъците.

След 90-та година, когато тази политически мотивирана обществена дейност е преустановена, в кампанияното почистване на Асеновград се включват безработни, насочвани от новосъздаденото Бюро по труда, работещи в групи от 20 души в кварталите. БКС разполага и със собствен разсадник с оранжерия, в които произвежда посадъчен материал – дървета, храсти и цветя, за засаждане в града. Към БКС има група по озеленяване – 15 постоянни служители на предприятието през зимата и до 50 наети през лятото, които се грижат за зелените пространства. На населението се раздават безплатно за засаждане по улиците различни дървета

(череша, черница, липа и др.) – практика, която се запазва и до днес в община Асеновград. Интерес представлява и тогавашната поливна система:

Лятото се наемаха много сезонни поливачи – ученици, студенти и от малцинствата. Имаше шест помпени станции в града, сега останаха само скелетите от помпените станции, Митко Стойчев, той беше като бригадир по озеленяването, сутринта в 4.30 отиваше да повдигне вода на помпената станция до Културния дом. До там отива с велосипед. Пуска трифазните помпи, много мощни, само че да засмуче помпата от сондажа вода, тя трябва да се напълни предварително, от там нататък като я пусне тази помпена станция, тя започва да пълни системите в целия град и след това той отива до другите помпи и само натиска копчето. По този начин до 6.00 – 6.30 градът започва да полива, с елементарна система, няма автоматизирани системи, няма Раимбирд [марка съвременни поливни системи – б. а.] или едно друго. Всичко е с едни обикновени железни тръби, после те като започнаха след 90-та година да правят реконструкции, като видят, че тръбата е ръждива черна и нищо не тече в нея, защото не се полива, и ги изкараха и край. Булевард България се е поливало чинарите от двете страни, там имаше рози, Цар Освободител от двете страни рози...имаше едни големи катушки [макари – б. а.], по 50 – 60 метра е навит черен маркуч, двама човека ги теглят, разпъват, закачат на хидранта с щорц, като на пожарникарския маркуч, и започва да се полива. Така се полива до към 10.30 – 11.30, зависи от времето. И това е юни, юли, август и средата на септември. Тогава правих отчет колко от зелените площи в града се поливат. Ние поливахме между 82 и 85% от всички площи, като имахме идея да стигнем до 90-95%. Ние сме били 5 или 6 години подред еталон и първенци по благоустрояване и озеленяване в България. Значи разграничаваме столицата и окръжните градове, на нашето ниво град, ние сме били първи. Знамената аз още ги пазя, но няма значение. (интервю с А. Г., 2025).

Крайградско озеленяване

В покрайнините на Асеновград започва създаването на няколко лесопарка. Залесяването на видимия от града склон на рида Анатема (над 200 дка) е дългосрочна програма, стартирала с партийно решение, възложено на Община Асеновград, съвместно с Държавно горско стопанство – Асеновград, Минно-геолошко предприятие и военното поделение. Местността е скалиста, но с помощта на микровзривове се правят дупки, запълнени с хумусна почва, изкопана от строежа на ново училище. В около 4000 дупки са засадени широколистните дървета мъждрян, акация, гледичия, аморфа люляк, витекс, смрадлика, липа и по-малък брой иглолистни като кедър, черен бор и канадска ела.

Ил. 3. Залесеният рид под връх Анатема заснет от Баделема. Източник: личен архив.

Според Александър Георгиев са останали още около 1000 незасадени дупки, които личат и до днес. Той припомня и малко известен епизод от местната лесовъдна история – надписът от дървета от 1933 г., създаден в чест на цар Борис III по повод откриването на ж.п. линията до Асеновград. Надписът е оформен от три вида липа – буквите от сребриста липа, на фона на едрolistни и дребнолистни дървета. На планинския склон е изписано „Боже пази България и Царя“. След 09.09.1944 г. дърветата, които образуват думата „Царя“ са отсечени, а надписът се поддържа до 70-те години от Горското стопанство. Единични букви и части от тях се различават и до днес по рида между връх Анатема и манастир „Св. Петка Мулдавска“.

Над градския стадион и между Метоха на Бачковския манастир и Асенова крепост са облагородени два пенсионерски парка (Станчев, 2003: 180–188). Общината и няколко предприятия осигуряват посадъчен и строителен материал, а с доброволен труд местностите са озеленени с нови дървета, храсти и цветя, изградени са чешми, пейки маси и малки постройки. От другата страна на реката в местността „Свети Трифон“, община Асеновград проектира лесопарк, предназначен за младежите – Комсомолски парк, с шест различни къта за отдих и спорт.

Днес младежкият парк е застроен, а пенсионерските паркове не се поддържат. След промените асеновградските пенсионери насочват енергия си към обособяване и

поддръжка на кътове за отдих около множество параклиси на височините над града. Друга градска инициатива, свързана с екологичното образование също не устоява на промените на времето, но има ключово значение за екологичната и гражданска активност на асеновградчани.

Учебна екологична база Асеновград

Друга екологична и образователна инициатива оставя траен отпечатък и екологична култура на стотици асеновградчани, учили в ОУ „Христо Ботев“ – сред които и авторът на този текст. Като част от експериментална програма за екологично обучение през 1985 г., се създава първата в България **Учебна екологична база** към училище, разположена в гората под Асенова крепост.

Ил. 4. Табелата при входа на Учебна екологична база, разположена на шосето за Асенова крепост. Източник: личен архив.

Под ръководството на учителката по биология Ели Петрова и с помощта на съпруга ѝ – ст. н. с. Цено Петров – е създаден учебен кабинет на открито, без аналог за времето си. Това става повод асеновградското училище да бъде избрано за „училище на годината“ в България през 1985г. В партньорство с Общински народен съвет – Асеновград, окръжна станция на младите агробиолози – Пловдив, и ОУ „Христо Ботев“ е издадена книга, в която са описани видовото растително и животинско разнообразие, както на площта на Учебната база, така и в района на Асеновград.

Представени са примери на видовете екосистеми в територията: горска, ливадна, скална и сладководна екосистеми.

Ил. 5. Едно от таблата, разположени на територията на учебната база, посветено на сладководната система.

Източник: личен архив.

За да се види колко актуално звучи и днес това обучение осъществявано преди 30–40 г., си струва да припомним целите, които успешно изпълнява Учебната екологична база:

Запознаване на учениците, гражданите и гостите на Асеновград със законите на живата и неживата природа за осмисляне на взаимните връзки между организмите и средата.

Обогатяване на знанията им за видовото многообразие на растителния и животински свят, за природните и историческите забележителности на Асеновград.

Осмисляне на екологичните понятия чрез непосредствено общуване на посетителите с природата.

Физическото укрепване и естетическото възпитание на учениците и гражданите, формиране на ценностното отношение към природата (Петров & Петрова, 1984).

Като ученик по това време, ясно си спомням вълнението за часовете по биология. Уроците се преподаваха в гората, съчетани с упражнения и „откривателски“ задачи. Разстоянието между училището и Учебната база се взимаше за около половин час

пеша. На място се показваха видовете екосистеми, конкретни растения и случайно срещнато насекомо или животно.

Такъв тип обучение оставя трайни следи за цял живот. Макар че малцина от тогавашните ученици поемат професионален път в тази област, много от тях притежават добра екологична култура, обичат и пазят природата и участват в екологични акции, почистване и залесяване. В средата на 90-те години идеята за такъв тип изнесено обучение в природата изоставена и база е закрыта.

Представените до тук примери очертават зелената политика на един добре развит социалистически град, в който партийните решения са налагат „отгоре“, но се реализират от администрацията, предприятията и населението. Партията контролира процесите и нейните решения се изпълняват в поставените срокове, под надзора на определени отговорници. Впечатляващо е, че в тези мащабни проекти Общинската администрация не действа сама, а координира процеси, в които участват Държавно горско стопанство, Военното поделение и големите заводи разполагащи с финанси, техника и работна ръка. В духа на времето участва и населението – работещи, ученици, комсомолци, пенсионери.

Лесопарк „Баделема“

Един от най-мащабните проекти, предвидени за тази територия, е лесопарк „Баделема“. Идеята е пространството да съчетава функции на градски парк и зона за отдих, но и да изпълнява роля на спортен комплекс, по подобие на зоната около Грабната база и стадион „Пловдив“. За целта са отредени 116 дка, с планове за стадион с лекоатлетическа писта, волейболни игрища, тенис кортове, писта за мотокрос. Горското стопанство включва територията в годишните си планове и започва поэтапно залесяване на територията с кедър, гледичия, акация и бреза. Засадени са около 5000 фиданки по горски способ в шахматни редове. Общинско предприятие БКС полага тръби и хидранти, захранвани с вода от изравнителния басейн на ВЕЦ „Асеница“. В следващ етап Община Асеновград обявява национален конкурс за лесопарк „Баделема“, който привлича значителен интерес и до класиране достигат шест проекти на различни екипи. Особено внимание е обърнато на проектирането на подхода на парка и преодоляването на значителната денивелация. Всички тези грандиозни планове са изоставени след политическите промени през 1989 г., когато започва нов период на развитието на България и нейните градове.

Настояща екологична ситуация: между зеленото наследство и съвременни проблеми

Една от най-важните придобивки за Асеновград в научно и екологично отношение е откритият през 1990 г. Палеонтологичен музей, филиал на Националния

природонаучен музей при БАН. Той се намира в сградата на Младежки дом. Голям принос за това има академик Благовест Сендов, родом от Асеновград и по това време председател на БАН. Община Асеновград предоставя сграда за музея, а БАН поема методическото ръководство. За основа на музея служи уникална училищна палеонтологична сбирка, събирана от ученици на гимназия „Свети княз Борис I“ (тогава „Ленин“), под ръководството на учителя по биология Димитър Ковачев, организиран от 70-те години множество палеонтологични експедиции с подкрепата на общината. В една от тях, край село Езерово, е отрит скелетът на туролски динозавър с височина над 4 м. – представител на изчезнали гигантски бозайници, далечни предци на съвременните слонове. Оригиналът се съхранява в Музей по Палеонтология и Исторична геология на Софийския университет, а точно копие е разположено в Асеновградския музей, експонирано заедно с над 35 000 фосилни костни останки на носорози, жирафи, маймуни и антилопи от късния миоцен.

Ил. 6. Единствената засега скулптура на праисторическо животно на фона на сградата на Палеонтологичния музей.
Източник: личен архив.

За пръв уредник на музея е назначен Димитър Ковачев, а днес музеят носи неговото име – признание за изключителния му принос. По негова идея в близост до музея е създадена малка бадемова градина, която да напомня за произхода на името на местността и квартала.

Ботаническа градина в Асеновград

В началото на новото хилядолетие, по идея на доц. Цено Петров, точно срещу сградата на Музея е отделена площ от около 2 дка, за създаване на Ботаническа градина. Доц. Петров е известен български орнитолог и изтъкнат еколог с 37 г. стаж в Природонаучния музей – Пловдив, основател и председател на БДЗП (1998–2001), автор и участник в множество екологични инициативи, зелени училища, научни и образователни експедиции, симпозиуми и конгреси, както и в актуализация на списъка на птиците в Червената книга. По негови предложения са обявени за защитени редица природни обекти, много от които в община Асеновград.

През 2001 г. по програма, финансирана от „Център за срещи на провинция Саксония-Анхалт“ под негово ръководство започва работата по създаването на Ботаническа градина. Оформена е алейна мрежа по проект на Сдружението на ландшафтните архитекти – Пловдив, закупена и поставена е сглобяема къща, със зала за презентации за около 20 души. За напояване се използва водопровод за поливна вода от изравнителния басейн на ВЕЦ „Асеница“. В градината започва засаждането и пренасянето на редки и интересни растения. Те са три основни групи: редки и ендемитни растения, лечебни растения и медоносни растения:

Първата група са редки и интересни растения, пренесени от територията на Червената стена и от други територии. От РИОСВ се взима разрешение, когато растение се пренася на корен, останалите взимаме семена. Ето например има едно дърво на границата с Гърция – ериолобус трилобатур, което ражда едно като крушки и от там сме взели за семена. Тук е текировска мешорка – български ендемит от село Триводици, пазарджишко, имаме дървовидна хвойна... от цяла Южна България, растенията са взети от цяла България... Друга група растения са медоносните растения като китайския мехурник, тук искаме да покажем от 1 декар колко мед може да се получи, да има информация, всичко да бъде в помощ на пчеларите. Друга група са лечебните растения – като например ето блатно кокиче, от което се прави лекарството нивалин, това са трите групи, които ще бъдат експонирани, за всички да има по нещо, да се вижда ползата от тези растения. (интервю Ц. П., 2025)

Ил. 7. Състоянието на Ботаническата градина през август 2025 г. Източник: личен архив.

Според българското законодателство, ботаническата градина е „институция, която поддържа колекции от живи растения за нуждите на експериментални ботанически изследвания, естествено научно и природозащитно образование и възпитание и е отворена повече от пет месеца в годината“ (Закон за биологичното разнообразие, 2002: § 1, т. 3а). В този смисъл ботаническите градини са част от националната инфраструктура за опазване на растителното разнообразие и като специализирани научно-образователни институции, а не просто като естетически оформени зелени площи.

Ботаническата градина в Асеновград все още няма официален статут на такава и често се определя като алпинеум, но със своята площ, разширена на 5 дка, и растителното многообразие има всички предпоставки да бъде развита и обявена за ботаническа градина, ако бъдат назначени специалисти, които да се грижат за нея. Засега основните грижи за мястото са на 82-годишния еколог Цено Петров, според силите му. Периодично се включват доброволци, а общината изпраща работници, най-вече за косене. Основният проблем с водата си остава и растенията се поливат нерегулярно. Въпреки всички трудности, плановете на доц. Петров за биоразнообразието остават амбициозни:

Тук ще има декоративни птици – пауни, фазани, кеклици, яребици, всичко, което буди интерес и внася екологична култура. Биосферният парк е обявен, трябва да бъде всичко зелено... човекът и природата да бъдат комплекс. Тук трябва да покажем информация и всичко за защитените природни територии как се стига до тях..., аз съм защитил 16 такива. ... Важна е перспективата и да се обучат хора, които да поддържат градината. Двама човека трябва да поемат парка и от Общината да заделят от парите за зелената система. Така трябва да се направи и да се вдигне интересът. (интервю с Ц. П., 2025)

През годините върви процес на реституция на земеделски площи и продажба на общински земи, включително части от парка. За близо едно столетие Асеновград се разраства и застроява до такава степен, че парк „Баделема“, намиращ се някога в края на града с 116 дка, сега се оказва в широкия градски център, заобиколен отвсякъде от къщи и свит до около 12 дка. В количествено отношение зелената площ намалява драстично, но за сметка на това, благодарение на Палеонтологичния музей и Ботаническа градина, научното и екологично съдържание в парка е на много високо ниво. Поставен в контекста на цялата тази екосистема, парк „Баделема“ може да се обособи като един естествен център, където всеки да придобива нови екологични знания и умения.

Съвременна екосистема и зелена инфраструктура в община Асеновград

На територията на Община Асеновград е разположен биосферния парк „Червената стена“. Обявен за биосферен резерват и част от Световна мрежа на програмата „Човекът и биосферата“ на ЮНЕСКО от 1971 г., с цел опазване на представителни, слабо повлияни от човека екосистеми, генетични ресурси и база за научни изследвания и образование. През 2017 г. „Червената стена“ е одобрен от ЮНЕСКО като един от първите български биосферни паркове заедно с Национален парк „Централен Балкан“, „Сребърна“ и „Узунбуджак“. Сърцевинната му зона обхваща землищата на селата Бачково, Добростан и Орешец и съответства на резервата „Червената стена“ (обявен през 1962 г.). Буферната зона е защитена територия около с. Добростан, част от „Натура 2000“, а преходната му зона обхваща останала територия на община Асеновград, около буферната зона.

Освен „Червената стена“, на територията на общината съществуват и множество защитени територии, които допълват екологичните ресурси: „Марциганица“ – характерен ландшафт; „Чинар дере“ – находище на източен чинар; „Дъбето“, до с. Нови Извор – вековна гора от благун и летен дъб; „Усойката“ – находище на черен бор до с. Добростан; „Лале баир“ – находище на родопско лале, над Асеновград; „Аязмото“ до село Конуш – гнездова колония на малка бяла чапла и нощна чапла; скален комплекс „Караджов камък“ с местообитания на редки животни; „Находище на дървовидна хвойна“ с. Бачково; „Гонда вода“ – историческо място и вековна гора от черен бор; „Анатема“ – находища на редки и защитени растителни и животински

видове; „Клувията – Дива вода“ над Бачково; „Находище на атинска мерендера“ до кв. Горни Воден. Част от защитените територии са в непосредствена близост до града и на пешеходно разстояние от един час до няколко часа.

Асеновград има специфично географското положение – на границата на Родопите и Тракийската низина, от двете страни на река Асеница (Чепеларска/Чая), което осигурява близост до горски масиви и планинска растителност. От южните части на града започват множество пътеки с различна трудност, водещи до различни природни забележителности, параклиси над града и Асенова крепост – едновременно културно-туристическа дестинация и любимо място за извънградски разходки.

В самия град е развита зелена система от паркове, градини и озеленени улични и междублокови пространства, администрирана от общинска структура в два отдела. „Зелени системи“ отговаря за непосредствения контрол и възлагане на дейности по изграждане, поддържане и опазване на общинските зелени площи и бюджета за тях, а отдел „Екология“ разработва планове и програми и реализира политиките по опазване на околната среда. През 2025 г. община Асеновград възлага обществена поръчка за текущо поддържане на 334 дка (23 дка покрай улици, 67 дка паркове и градини, 224 дка междублокови пространства, и 9,5 дка кръгови кръстовища). Предстои и проект по Програма „Околна среда“ 2021-2027 г., който предвижда залесяване на още общо 80 дка и изграждане на поливни системи в част от тях. За парк „Баделема“ е предвидено озеленяване само на малка част от територията, без постоянна поливна система, като поливането се възлага за срок от две години на фирмата изпълнител.

Кадастралната карта показва като най-голяма зелена площ централния градски парк по поречието – Голямата алея (около 23 дка) и съседната Малка алея (Дълбоката градинка) с 5 дка. Следва парк „Баделема“ с около 12 дка и по-малките паркове: на ул. „Цар Освободител“ (Пърчовата градинка) – 5,5 дка, до ж.п. гарата – 5 дка, до училище „Христо Ботев“ – 3,3 дка. През последните години парковете са ремонтират поетапно: подменени са настилки, градинска мебел, осветление, капково напояване. Градът очаква и втори етап на проект за реновиране и озеленяване на централната градска част. В ОУП на Асеновград (2021: 117) се констатира, че „осигурена е зеленина за широко обществено ползване (в т.ч. улично озеленяване), като далеч е надхвърлена минималната норма за града“ и се предвижда развитие на парковото озеленяване около реката и превръщането на централното ядро в зона за отдих и рекреация, както и включването в строителните граници на територии в южна посока към склоновете на планината.

Подобряването на инфраструктурата обаче е съпътствано от бурно застрояване върху свободни неподдържани зелени площи. Залесената гора в парк „Баделема“ на няколко пъти изгаря в началото на 90-те години и след това започват реституция и продажби. Строителството напредва с такъв висок темп, че стотици жилищни сгради са вече обитавани без изградена канализация, тротоари, асфалт и осветление. В местността Св. Трифон, където се провежда градския празник Трифон Зарезан, гората е заменена от ново строителство, а на терена на традиционните пехливански борби, предстои нов обект. Градският стадион губи едно помощно игрище, за сметка на нов квартал, а второто е редуцирано и заобиколено от къщи. Особено недоволство предизвиква загубата на т.нар. Гарова градинка – около 2 дка с 20 стари липи, заменени от голяма кооперация, след като теренът на НКЖИ е продаден на частен инвеститор. Друга затревена площ на входа на града от Пловдив, където дълги години са гостували циркове, също е застроена.

В Общинската програма за опазване на околната среда на Община Асеновград (2018-2027) състоянието на парковете е определено като незадоволително. Те са неравномерно разположени; десет от тях са в западната част на града, а зелените площи за широко обществено ползване имат мозаечна структура и не образуват единна зелена система. Като извод се посочва, че „парковете и градините за широко обществено ползване в общината са недостатъчно като площ на човек от населението, а строителството на жилищни квартали е довело до намаляване на естествените зелени пространства“ (Общинска програма за опазване на околната среда на Община Асеновград (2018-2027): 114).

В настоящия ОУП изискуемият по закон коефициент на озеленяване се поддържа и чрез включване на речното корито, извънградски залесени склонове, спортни терени, гробищни паркове, разделителни ивици и кръгови кръстовища. На практика обаче площите за широко обществено ползване, са с малка обща площ, неравномерно разположени и съсредоточени в централната градска част покрай реката. Южните квартали имат пряк достъп до извънградските зелени територии, източните и западните разчитат основно междублоковите пространства, а северната част, граничеща с индустриалната зона, остава под нормативите и далече от зелените площи. В източната и западната част дисбалансът е значителен, като те са концентрирани западно от реката.

На този фон запазването и реконструкцията на парк „Баделема“ е една от възможните мерки за смекчаване на този неблагоприятен факт. Паркът надхвърля своята локална и квартална функция – със своето ключово местоположение и налични природни и научни ресурс той е с особено важно значение за цялостната зелена система и равномерното им разпределение в Асеновград.

„Баделема“ като център на конфликтна ситуация

Рестарт на идеята за градски екопарк се дава през 2017 г., когато Цено Петров подава заявление до Община Асеновград за изграждане на Екопарк „Баделема“, който да подобри качеството на живот и опазването на околната среда чрез национално европейско финансиране. Година по-късно се присъединява и Александър Георгиев, дългогодишен общински еколог, работил последствие в голям туристически комплекс на морето. Двамата се връщат към наследството от 80-те, като започват да търсят в архива запазени материали от конкурса за лесопарк.

Като казвам проекта, това не е проект, а проекти, 6 проекта на каширан кадастрон в цвят. Значи първият, който спечели, бяха шест платна, два на един метра, вторият също с шест платна, всичко това е опасно с папки, обяснителна записка, проектно сметна документация, всичко то е онагледено и сметнато, за да се реализира това нещо колко пари ще струва... През 2018 г. аз си дойдох от морето и като стана дума с Цено, той не го знаеше това нещо, аз му го подхвърлих. И тогава, аз още с моите връзки в Общината, влязохме в трите архива и горе-долу 2 дена, тогава беше Караиванов кмет, без негово знание нали, влязохме в архивите и ровим, ровим, там има какво ли не от много години, и намерихме извадки от няколко. Сега вече заседателната зала на ТСУ-то е на 5-тия етаж, там ги закарахме тези картони и ги наредихме на столове. Всичко, каквото намерихме, примерно тоя дето е спечелил първо място, намерихме един картон, от друг проект – друг картон, каквото намерихме го наредихме, и извикахме заместник кмета по строителство и главния архитект, за да им ги покажем. Дойде да ги види и кметът. (интервю с А. Г., 2025)

Върху намерените платна стъпва техническо задание за проектиране на обект „Паркоустройване и благоустройване на градски Екопарк „Баделема“, разработено от тогавашния зам. кмет по строителство инж. Петър Бояджиев. В процеса се включва и Самуил Кирков, студент по ландшафтна архитектура който защитава дипломна работа за реконструкция на парка. Заданието е обсъдено и прието с Решение № 1595 от 26.09.2018 г. на Общинския съвет. С него се дава принципно съгласие за изменение на Подробния устройствен план, което дава възможност за бъдещ проект за екопарк и търсене на финансиране.

В заданието се предвижда цялостно функционално пространствено оформление, включително четири корпусна сграда, разположена стъпаловидно на стръмния скат. Първият корпус е замислен като природозащитен образователен център, представящ защитените зони и природни забележителности в общината; вторият – за експозиции на кристали, минерали и природни образци; третият – за занимателни работилници и планетариум; горният корпус – зала за тържества с панорамна сладкарница и телескопи. Поставени са задачи за разширяването на алпинеума с редки около параклиса, реконструкция на алейна мрежа и разполагане на скулптури на

праисторически животни и на скални образци, както и разработването на главния подход от ъгъла на ул. „Христо Ботев“ и ул. „Княз Александър Батенберг“ с изграждането на паркинг (Техническо задание, 2018).

Ил. 8. Площта на парк Баделема и задния фон на новия квартал Баделема-2. Източник: Фейсбук страница Красив Асеновград, <https://www.facebook.com/krasiv.asenovgrad> [20.12.2025].

Събитията от началото на 2025 г., влизат в общо противоречие с тази визия. На свое заседание Общинският съвет приема Решение №590 от 26.02.2025 г. за „Планово задание за изработване на частично изменение на общ устройствен план на град Асеновград и прилежащите му земища“. В списък с множество обекти само с техните номера по кадастрален план, попада и парцелът на парка. Решението е прието с 30 гласа „за“ и един „против“ – на общинския съветник Георги Самаров (Възраждане). Негативния вот не впечатлява в протоколите, но се оказва решаващ в публичното пространство. Две седмици по късно Самаров публикува в Фейсбук групата „За по-добър живот в Асеновград“ подробен пост, в който за пръв път ясно назовава какво стои зад решението и поредицата от номера по кадастрален план в него. А това е „частично изменение“ – промяна на статута на общински имот включващ територията на парка, от зелена зона към жилищно застрояване:

Уважаеми жители на община Асеновград, Като общински съветник съм длъжен да ви информирам, че е задействана процедура по унищожаването на поредната зелена площ в Асеновград, а именно така познатия ни и изграден преди повече от 90 години парк „Баделема“... Не знам дали останалите общински съветници бяха съзнателно или не подведени и не са били запознати с историята и предназначението на ПИ 00702.522.200 по силата на предишни решения на общинския съвет...Както знаете, в последните години в нашия град станахме свидетели на заличаването и застрояването на паркове, както например парка на ЖП гарата, защото там обществото разбра прекалено късно и въпреки общественото недоволство нямаше как процесът да бъде спрян. Сега процедурата по заличаването на парка на Баделема е още в началото си и въпреки че мина гласуването в Общинския съвет на Асеновград, то тя е все още за планово задание. Или с други думи, тя може да бъде прекратена или изменена, за да се запази зелената площ на парк „Баделема“...Призовавам всеки жител на Асеновград, който мисли като нас, да изрази публично подкрепата си и нека всички заедно да помислим какви действия да предприемем отгук насетне. За да живеем в по-зелен град, за да дишаме по-чист въздух, за да съхраним и надградим, а не да разрушаваме това, което сме получили от прадедите си и което ние на своя страна ще завещаем на бъдещите си поколения. (Фейсбук пост на Георги Самаров от 25.03.2025 г., <https://www.facebook.com/photo/?fbid=28751070381174901&set=a.443532552355396> [20.12.2025])

В съзнанието на гражданите се оформя идеята, че ПИ 00702.522.200 е „скрит“ нарочно между дълъг списък от извън-градски земеделски земи – така, че да не бъде разпознаваем като парк и да остане незабелязан дори от част от общинските съветници. Самото кадастрално обозначение на парка – редом с ниви и ливади извън града – се възприема като техника за манипулация и обезличаване на парцела като абстрактен „поземлен имот“. Публикацията на Самаров „превежда“ езика на плановете задания и кадастралните номера разбираемо за хората и по този начин едно техническо задание се превръща в ясно разпознаваем акт, противоречащ на гражданските интереси. Това поражда конфликт и отваря поле за гражданско действие.

Гражданска мобилизация и политически обрат

В отговор Цено Петров оглавява Инициативния комитет „Да спасим и запазим Екопарк Баделема – Асеновград“, в който участват петима: еколозите доц. Цено Петров и Александър Георгиев, инж. Симеон Евстатиев (кмет на Асеновград в периода 1983–1990 г.), Крум Марков (общински съветник от БСП 7 мандата до 2019 г.) и инж. Владимир Захманов (бивш зам.-кмет по строителство и директор на проектантска организация в Пловдив). Комитетът подава сигнал до областния управител на Пловдив с искане за оспорване на решението пред Административен съд, и за изключването на имота от общото задание, като настоява да се спрат „опитите за ликвидиране на зелените площи“.

Видео 1. Доц. Цено Петров представя спорния казус и своите опасения от ликвидиране на парка. Източник: Красив Асеновград. (27.03.2025). YouTube. <https://youtube.com/watch?v=fjRC7u8-1o>. [20.12.2025]

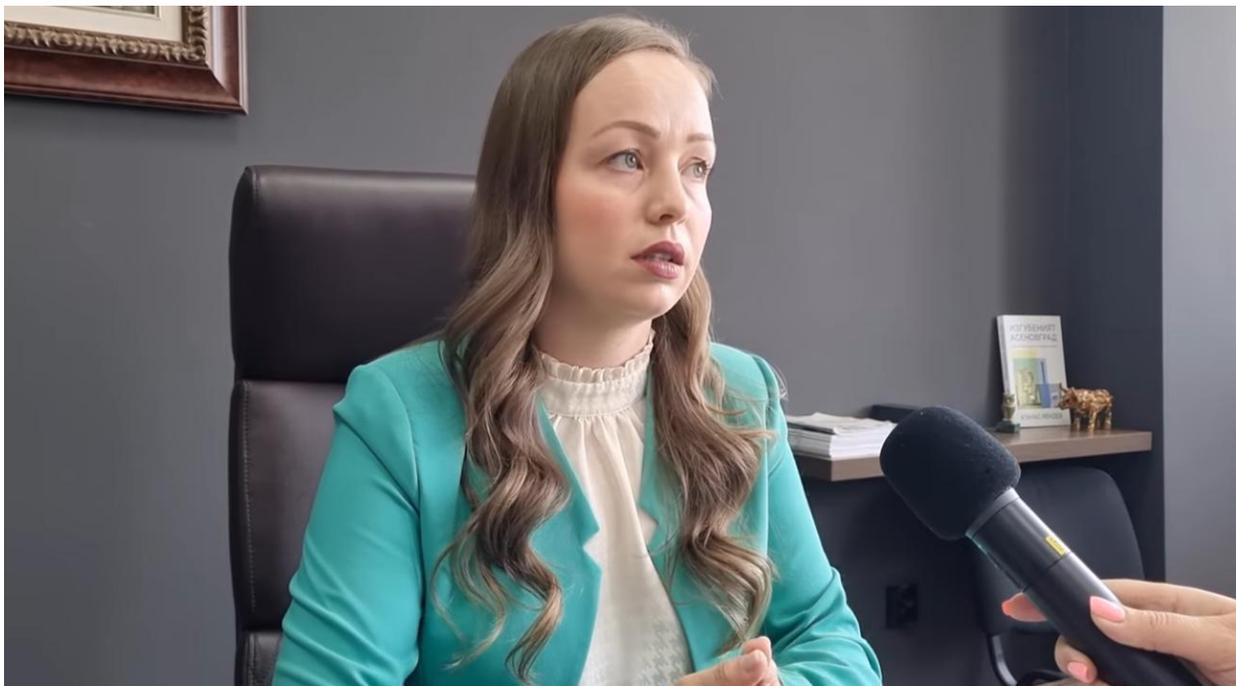
Междувременно казусът се коментира широко в социалните мрежи и между граждани на Асеновград. Разгръща се гражданска мобилизация и подписка която събира около 2000 подписа, а онлайн петиция „Не унищожавайте еко-парк Баделема“ над 1000. Казусът се обсъжда активно в местните Фейсбук групи, където градската природа се възприема не като законова категория, а като общ ресурс, памет и право на достъп до зелени площи.

Като отговор на поставените въпроси, Община Асеновград излиза с категорично становище, че не е предложила за продажба или застрояване имота, в който са включени зелена зона и Палеонтологичният музей. В опит да тушира създадената конфликтна ситуация свежда спора и оправдава своето решение с належаща нужда от регулиране на проблемен терен:

Имотът, за който се твърди, че ще бъде продаван и застрояван, **НЕ Е ПАРК**. Към 26.02.25 г. – по време на февруарското редовно заседание на Общински съвет – Асеновград – бе взето решение за възможността да се **отдели част от посочвания в публичното пространство имот**. Идеята е да може за въпросната част да се предостави перспектива за облагородяване на самата територия – може да се реализира както жилищно застрояване, така и обществено обслужване, етажни паркинги и всички останали видове обекти, посочени в Наредба №7 от 22.12.2003 г. – Наредба за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони. **НЕ СЕ ЗАСЯГА горната част**, където са разположени същинският парк, музеят и параклисът. Видно от представената още тогава графична част, предложението се отнася **САМО за частта** от

имота, заключена между улиците „Христо Ботев“ и „Княз Александър Батенберг“. Категорично **НЕ КАСАЕ ЦЕЛИЯ ПОЗЕМЛЕН ИМОТ** с кадастрален идентификатор 00702.522.200. Останалата част от целия имот, който включва озеленяване, параклис и обществено застрояване, остава зелена площ. Целта на община Асеновград е да запази възможно най-голямо пространство от зеленина, като единствено се обособи имот, който към този момент се ползва за **НЕРЕГЛАМЕНТИРАНО ПАРКИРАНЕ** на превозни средства. Отделянето на коментиранията площ, която е в рамките на около 1700 кв. м, е законосъобразно и не нарушава нормативните изисквания за зелени зони в градовете. Считаме, че изказванията и твърденията, които се разпространяват в публичното пространство, са манипулативни. (Община Асеновград. (26.03.2025). *Община Асеновград не продава екопарк.* <https://asenovgrad.bg/bg/novini/obshtina-asenovgrad-ne-prodava-eko-park> [20.12.2025]).

В Ютюб канала на Община Асеновград, изпълняващият длъжността до обявяване на конкурс, главен архитект Фатма Чалъшкан също дава разяснения по казуса. Общинският експерт обяснява намерението на общинската администрация да бъде застроена само част от парцела, който главният архитект определя като саморасъл скат, в подножието на който се осъществява нерегламентирано паркиране.

Видео 2. Становище на община Асеновград по повод твърденията за продажба на еко-парк, 2025 г. YouTube.
<https://youtube.com/watch?v=JNjH2Yg9J9U> [19.12.2025].

Именно тази долна „междинна“ зона се оказва ключова в конфликта. Тя е заключена между ул. „Княз Александър Батенберг“ и ул. „Христо Ботев“, по която минава трафикът към път II-58 за Кърджали. Мястото е оживено и свързва централната

градска част с кварталите „Изток“, „Баделема“ и „Баделема-2“. Част от ската до терена вече е застроена с две пететажни кооперации и логично изглежда застрояването да продължи. Общинските експерти определят мястото като проблемно, изоставено и използвано за нерегламентирано паркиране. Те предлагат решението да дойде чрез разрешаване на строителство, което изисква промяна в ОУП. Понеже имотът е отреден за озеленяване, идеята е той да се раздели на два – единият да остане зелен, а другият да се промени за бъдещо застрояване. Не е ясно кой би строил – общината или частен инвеститор, което поражда съмнения за бъдеща продажба след разделяне на имота. В същото време действащото задание от 2018 г. предвижда теренът да служи като подход към планирания екопарк, с естакади, алеи, асансьор за трудноподвижни хора и паркинг за посетители.

Ил. 9. Теренът, който е в основата на конфликтната ситуация в казуса Баделема. Източник: личен архив.

През това време Инициативният комитет провежда срещи с всички партии в Общинския съвет, и участва в заседание на Постоянна комисия по устройство и развитие на общината. На следващото заседание на ОС двама от членовете на Инициативния комитет правят публични изказвания пред общинските съветници и ги призовават да отменят своето предишно решение. Александър Георгиев припомня историята на идеите и плановете за парк „Баделема“, представя неговия потенциал, настоява за запазване на зелената територия и възлагането на проектиране на

подхода и целия парк както това предвижда все още действащото решение на ОС от 2018 г.

Видео 3. Изказване на Александър Георгиев на заседание на Общински съвет. Източник: Екопарк Баделема. Facebook. <https://www.facebook.com/61575211705837/videos/718725567483263> [20.12.2025].

Владимир Захманов заявява гражданската подкрепа за една справедлива кауза, която е от полза за целия град, за цялото общество и най-вече за децата за „50 години напред“.

Видео 4. Изказване на Владимир Захманов на заседание на Общински съвет. Източник: Екопарк Баделема. Facebook. <https://www.facebook.com/reel/3568371800126072> [20.12.2025].

Под натиска на аргументи и видимо обществено недоволство, част от съветниците признават, че не са били запознати в детайли със съдържанието на гласуваното от тях

решение за смяна за статута на парцела, намиращ се на Баделема. Четиринадесет от тях внасят докладна с предложение за отмяна. Паралелно с това, кметът на Асеновград Христо Грудев предлага същото. Неговото предложение се приема на заседание на Общински съвет и решението от 26.02.2025 г. е отменено. Тази отмяна има двоен ефект, на институционално ниво тя „връща“ парка в зоната на зелените площи и стопира процедурата по изменение на ОУП. На културно и политическо ниво тя легитимира гражданската намеса като ефективен инструмент за корекция на вече прието решение. Това успокоява гражданското общество, но в същото време както подчертават членове на Инициативния комитет в лични разговори, „победата“ е възприемана като временна и не е окончателно затваряне на възможността за застрояване; може да се очаква в този или в следващ мандат, повторно прокарване на подобно решение. Остава надеждата, че всеки следващ подобен опит от страна на общинската администрация ще срещне организиран и аргументиран отпор от гражданското общество, благодарение на натрупания опит от този казус.

Бъдеще за Баделема: визии за градски екопарк

След проследяване на историята и настоящето на парк „Баделема“, се открояват три сценария за неговото бъдеще.

Първия допуск за запазване на статуквото: горната част с музея параклиса и ботаническата градина е зелена зона, но контактна зона към ул. „Христо Ботев“ остава в сегашния си вид. При липса на политическа воля и отказ от включване на необлагодородения саморасъл скат в текущите „зелени“ програми, този вариант означава продължаване на социалното и визуално изключване на парка от широкия градски център.

Вторият сценарий предполага, че след отшумяване на гражданското недоволство ще бъде направен нов опит за отделяне и застрояване на долната част – от страна на Община Асеновград (като инвеститор в паркинг или сграда), или чрез продажба на имота на частен инвеститор. Тук конфликтът се пренася върху въпроса кой ще носи отговорност за укрепването на стръмния скат и как общинският интерес се дефинира – чрез краткосрочни приходи от продажба или чрез дългосрочна грижа за градската зелена система.

Третият вариант, и според логиката на настоящия текст – най-перспективен вариант, е реална стъпка за реализиране на решението от 2018 г., и създаването на градски Екопарк. Това би означавало да се мисли Баделема не като „проблемен скат“ или „запазен участък“ от парк, а като ключов елемент в мрежата от зелени и биокултурни ресурси – място, където се срещат научно знание, локална памет и гражданска ангажираност. Именно в този превод на локален конфликт на езика на общински

политики, европейски екологични визии и градско право на природа се крие по-широкия антропологичен залог на казуса „Баделема“.

Защо Екопарк?

В обикновените градски паркове развлекателната функция често доминира: атракционни, кафенета, летни кина, сцени, детски площадки и шумни събития. **Градският екопарк** се различава именно в първоначално заложените цели, и в начина по който представя природата в града. Една от основните цели е създаването на **екологична устойчивост и поддържане на самостоятелна екосистема**, в която се защитават редки и застрашени растения, за предпочитане местни видове. Подборът на растителността отчита принадлежността към местната флора и взаимодействието с животинския свят. Необходими са специалисти, които да създават условия за размножаване на редки видове.

Втора ключова функция е **екологично образование и научни изследвания**. Екопаркът предлага пространство за образователни и културни програми, за преживявания и учене на място – наблюдение на местообитания, участие в мониторинг, теренни уроци. Той е предназначен за по-спокоен отдых в среда, максимално доближаваща се до природната, където посетителите могат да наблюдават разнообразие от растения, животни, скали, води и почви. Така специализацията на парка подпомага не само популяризирането, но и реалното опазване на локалните природни ресурси. Екопарковете често са място за провеждането на екскурзии. Лекции и тематични събития които развиват екологична чувствителност.

Социалната и културна насоченост е към **формиране на общности с екологични интереси**, подкрепя на успешни практики и смекчаване на напрежението между развитието на живота на хората и много по-сериозна екологична дегенерация на околната среда. Както отбелязват Granz & Boland (2004), устойчивият парк трябва да съчетава човешкото развитие с възстановяване на градската природна среда и хармоничното съжителство между човека и природата. Към основната идея за опазване на природата се добавя достъпност за посетителите и символична функция на място където се произвеждат знания и ценности. Градският екопарк може да включва елементи на **зеленото наследство** (поддържани зелени площи, паркови ландшафти, защитени територии) и **биокултурно наследство** – традиции, празници, фестивали и практики, които свързват местните общности с природата.

Терминът „градски екопарк“ е сравнително нов в България и отразява промяната в начина, по който мислим зелените площи в града от „украза“ към инфраструктура за знание грижа и общност. Концепцията е в начална фаза на развитие. Първият

официално обявен Екопарк е Университетската ботаническа градина във Варна – място с дендрологичната колекция от над 300 вида дървета и храсти и над 500 вида тревисти растения, която съчетава живи колекции образователни програми, екофестивали и ботанически пазар. Друг пример е тематичният екопарк в Стамболийски, ориентиран основно към детски забавления – две основни зони – за различни възрастови групи, музикални и водни атракции, скулптури на животни и панорамни снимки на световни забележителности.

Така се очертават два подхода към градския екопарк. Първият, в случая с Варна, е научно-образователен. В основата стои Университетска ботаническа градина с експерти, живи документираны колекции и целенасочени обучителни програми за различни възрастови групи. Вторият подход, избран в Стамболийски, е заложил на атракционен модел с ясно изразена детска насоченост, при който знанието остава по-общо и визуално: фигури на „екзотични“ животни, приказни герои, изображения на световни дестинации, без никаква връзка с местната природа и култура. Тази разлика е важна за Баделема: изборът между екопарк като **място за знание и екологична насоченост** и екопарк като **атракционен парк с „еко“ етикет** е част от един бъдещ по-широк културен и политически дебат по казуса.

Визии за градски Екопарк

Плановите за създаването на градски екопарк „Баделема“ спрямо горните два модела представляват междинен, хибриден вариант. В тях е заложено около алейната мрежа да бъдат разположени скулптури на праисторически животни, чиито скелети могат да се видят в оригинал в близкия Палеонтологичен музей. Първата от тях, реконструкция на Динотерий, вече е поставена до входа на сградата. Разполагането и на други скулптури ще даде непосредствена връзка на парка с музейните експонати, част от които имат световна значимост. Така строго научното знание, представено в музейните витрини, ще се представи на по-популярно ниво и още от ранна детска възраст може да привлича внимание към палеонтологията чрез игра, движение и въображение. Изграждането на пълноценна Ботаническа градина около вече съществуващия алпинеум пък доближава Баделема до модела на Варна с научното представяне на редки и местни видове растения. Това обаче изисква **ясен институционален ангажимент и експертен екип**, а не само доброволен труд и гражданска ангажираност.

В среден по големина град като Асеновград, без университет или голям научен център, ресурсите на пръв поглед изглеждат ограничени, но могат да се оформят няколко реалистични визии:

1. Посетителски информационен център на Биосферен парк „Червената стена“

Един от най-добрите възможни варианти в партньорство с МОСВ и РИОСВ – Пловдив е създаването на посетителски информационен център на Биосферен парк „Червената стена“. От четирите биосферни парка, включени в мрежа на ЮНЕСКО, само „Червената стена“ все още няма ясно обособено място, където посетителите да получат необходимата специализирана информация, преди да посети самия парк. Логичното му местоположение е в границите на Асеновград и конкретно в Екопарк „Баделема“ – там вече съществува Ботаническа градина с ценни видове от близкия Биосферен парк и има сграда, която може да бъде развита като ядро на информационен център. Опит може да се почерпи от останалите биосферни паркове: „Узунбуджак“ (с информационно-посетителски център в Малко Търново), „Централен Балкан“ (с Учебно-информационен център в Габрово, Посетителски информационен център „Вежен“ и Комплекс за интерпретация „Гората“), както и „Сребърна“ („Природонаучен музей“ в село Сребърна). В този контекст Екопарк „Баделема“ би могъл да се оформи като „вход“ към биосферния парк и мост между урбанизацията и дивата природа.

2. Създаване на природонаучен и образователен център

Друга възможност е привличането на външен академичен партньор – най-близкия Пловдивски университет, в който се преподават дисциплините биология и екология, Регионалният природонаучен музей – Пловдив, и разширяване на партньорството на общината с БАН при създаването и управлението на Палеонтологичния музей. Така Екопаркът може да се превърне в **теренна лаборатория** за студентски практики, ученически школи и съвместни научно-популярни национални и международни програми.

3. Създаването на местна експертна организация

Третият подход е създаването на местна експертна организация, която да се грижи за Ботаническата градина и екопарка. Вариантите за това включват: звено в рамките на общинските отдели „Екология“ и „Зелени системи“ (например обща дирекция Екология); отдел Природа към Градски музей; звено към Общинско предприятие „Туризм“; екологичен клуб към Градска библиотека; училищни клубове по екология, които да възстановят в модерен вид практиката на учебната екологична база; партньорство с неправителствени организации. Подобен подход освен административен акт, може да се превърне и в символен жест който да потвърди идеята за екопарка като общ градски проект надскачащ желанието на няколко ентузиаста.

В тази перспектива Екопарк „Баделема“ може да разшири спектъра от знания отвъд биологията, към физика, химия, науки за Земята и астрономия. Към бъдещия

планетариум и наблюдателна площадка с телескоп, могат да се добавят микроскопи, оптични дискове, слънчев часовник, компас, водна турбина, параболични рефлектори и други устройства с учебна цел, които превръщат природните закони в преживяване. В направление „Химия и опазване на околната среда“ една малка метеорологична станция (температура, налягане, влажност, вятър, валежи) може да служи както за наблюдение, така и за обучение. Със съдействието на различни институции могат да се експонират почви, скали, минерали, характерни за района на Асеновград, Тракия и Родопите. В направление „География и икономика“ релефни карти на града, общината и Биосферния парк, биха свързали локалната територия с по-широки пространствени представи, по подобие на парка „България на длан“. Така Екопаркът може да се превърне в образователен център за извънкласни дейности по природни науки, подпомагайки програмите на МОН.

Екологичните ресурси и зеленото градско наследство в община Асеновград **надхвърлят локалната си стойност** и имат потенциал за национално и дори световно значение, именно като пример как среден постсоциалистически град може да преподреди взаимоотношенията между природа, наука и общество. Но за да бъде припознат този потенциал от местната общност и от общинската администрация решаващ остава **човешкият фактор** – наличието на хора и общности, готови да мислят Баделема не като възможен строителен парцел, а като бъдещо ядро на градски екопарк.

Човешки фактор

Богатите екологични ресурси и натрупаните традиции в Асеновград и на Баделема могат да породят още много интересни и полезни идеи. За да се превърнат те в реални политики са необходими политическа воля, административен и експертен капацитет, устойчиво гражданско участие. Именно масовото участие чрез знания, умения и ангажираност на хората е механизъм за провокирането на политическа воля. А веднъж формирана тя създава условия и ресурси за изграждане на устойчив административен капацитет, ориентиран към зелени градски политики, а не към краткосрочни инвестиционни интереси.

Асеновградчани вече показаха своята съпричастност към съдбата на Баделема – подписката в защита на парка събра за кратко време над 3000 подписа, или приблизително 5% от населението. На пръв поглед това може да изглежда скромно, но като гражданска мобилизация той представлява критична маса, способна да оказва натиск, и да поставя ясни искания към местната власт. Десетки хора се включиха и в пролетна залесителна акция, при която в част от парка бяха експериментално засадени 30 студоустойчиви маслинови дръвчета, не характерни за България, с цел тяхното наблюдение в приспособяването им към климатичните

промени. С тази акция, реализирана преди отмяната на решението за смяна на статута на парка, гражданите на Асеновград показаха в действие нежеланието си да приемат намаляването и унищожаването на зелени площи, като част от развитието на своя град.

Ил. 10. Десетки граждани се включиха в засаждането на маслинови дървета на Баделема. Източник: личен архив.

През есента на 2025 г., отново с помощта на доброволци бе организирано почистване на района около Ботаническата градина, и детски празник „Есен на Баделема“, в който деца и родители чрез игри и занимания се запознаха с биологичното разнообразие и даденостите на парка. Така Баделема започва да се преживява не само като спорно място, а и като място за създаване на общност, празник и учение. Инициативният комитет за запазване на парк „Баделема“ продължава работата си по конкретни задачи: осигуряване на постоянен водоизточник, изграждане на поливна система, информационни табели за Ботаническата градина, облагородяване на района. По-важната, дългосрочна задача обаче е поддържането на **жива гражданска мрежа**, чрез периодични разширени срещи, в които се обсъждат бъдещи действия, форми на натиск и партньорства. Особен акцент се поставя върху привличането на ученици и студенти по биология, екология и опазване на околната среда, които да стъпят върху опита на предходните поколения специалисти, да го адаптират към съвременните реалности и да формират местен експертен потенциал. Именно той

може да задвижи устойчиво обществено екологично образование и а провокира аргументиран натиск върху администрацията за реалното създаване на градски Екопарк, и насищането му със екологично, културно и образователно съдържание съответстващо на богатите екологични ресурси в община Асеновград.

Заклучение

Баделема се очертава като важен елемент в екологичната и урбанистичната история на Асеновград – пространство, в което се пресичат социалистически зелени политики, постсоциалистически инвеститорски натиск, национални международни режими за опазване на природата (биосферен парк „Червената стена“) и нови форми на граждански активизъм. Паркът, който в миналото е замислен като ключов елемент от градската зелена система, днес е силно редуциран и уязвим. Локалният казус надхвърля границите на града и представя нагледно напреженията, характерни за много български градове: между „развитие“ и опазване, между частен интерес и общо благо, между наследени инфраструктури и визии за градско бъдеще.

В този контекст Екопарк „Баделема“ не е просто проект за облагородяването на поредния парк, а потенциален център на една по-широка мрежа от зелени, научни и биокултурни ресурси, които могат да превърнат Асеновград в лаборатория и пример за устойчиво градско развитие. Залогът не е само пространствен, а дълбоко културен и политически, свързан с правото на град, правото на природа и правото на участие в решенията за бъдещето на града.

Един от основните изводи на изследването е, че градската природа не може да бъде мислена само като „фон“ или техническа инфраструктура, а като изпълнено със значения пространство, в което се кръстосват професионални знания (екологични, урбанистични), политически решения и всекидневни практики на жителите. Историята на парка представя политическите и обществени трансформации. От ловен парк в Царство България, през мащабните планове за лесопарк в социалистическата държава и застрашена от застрояване зелена площ в съвременността. Вторият ключов извод е свързан с ролята на експертите в гражданските инициативи. Фигурата на еколога, работил с години за създаването и поддържането на ботаническата градина, и появата на Инициативен комитет показват как се преплитат различни форми на знание, обществена ангажираност, професионална грижа за биоразнообразието, локална привързаност към мястото и гражданска отговорност към бъдещето на града. Тази комбинация дава като пример Баделема както за традиция и приемственост, така и в налагането на нови модели на екологично, културно и образователно съдържание. На трето място изследването очертава гражданското участие като критичен ресурс за производството на градски политики. Подписката с над 3000 подписа, залесителната акция с маслинови

дръвчета, почистването, детският празник „есен на Баделема“, както и активността в социалните мрежи, показват, че дори относително малък дял от населението на даден град, може да формира критична маса за устойчив градски натиск, когато действията са добре замислени и организирани. Четвъртият извод засяга концепцията за градски Екопарк. В рамките на този казус тя се оказва не само инструмент за добро управление на дадена зелена територия, а културен и политически проект, който свързва биоразнообразие, локална памет и екологично образование. Привличането на ученици и студенти, включването на експерти, разработването на нови форми на обучение и публични събития могат да превърнат Баделема в място, където се срещат различни поколения, професионални общности и граждани.

Бъдещето на Екопарк „Баделема“ е тест за това доколко Асеновград ще успее да намери баланс между частни и обществени интереси, които днес се сблъскват върху ограничените зелени площи. От една страна стои логиката на „капитала“ и натиска за застрояване; от друга желанието на гражданите за повече зеленина. Изходът от този конфликт ще покаже дали градът ще използва екологичното си богатство и локалното биокултурно наследство като основа за устойчиво развитие или ще ги третира като ресурс за ново застрояване. В този смисъл Баделема не е само „местна история“, а емблематичен случай за съвременните български градове, доколко те са готови да признаят зелените площи като общо благо, носител на памет знание и здраве, и да гарантират чрез политики и институции правото на качествен живот в града.

Библиография

Василева, А., & Кълева. Е. (2013). Българският постсоциалистически град: трансформация на публичното пространство, глобализация и идентичност. *Критика и хуманизъм*, 42(1-2), 95-109.

Венков, Н. (2012). *Гражданското общество и Женския пазар*. София: Изследователски център за социални науки.

Ганева-Райчева, В. (2021). Биокултурно наследство – да свържем биологичното и културното разнообразие (културни политики и практики). *Бюлетин „Наследство БГ“ – Научни известия*, 1, 57–63.

Даскалов, Х. (1978). Моят живот такъв, какъвто го видях. *Родопи*, 6.

Джамбов, А., Стоянова, В., & Димитрова, Д. (2017). Градско озеленяване и обществено здраве – съвременни научни постижения. *Социална медицина*, 1, 13–18. <http://dx.doi.org/10.14748/sm.v0i1.4080>

Игнатов, В. (2013). *От Станимака до Щатите. Преживелици*. Пловдив: Fast print book.

- Калинков, К. (2010). Функционалният подход в устройството и развитието на градовете. *Наука и икономика*, 82, 7-64.
- Кръстев, А. (2004). *Общинските съвети и кметове на Асеновград*. Асеновград: Екобелан.
- Кънева, Р. (2024). Зеленото наследство на българските градове. В И. Кабаков (съст.), *Културната памет на града* (pp. 120-147). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Марков, К. (2013). *130 години Ловно-рибарско дружество „Сокол“ – Асеновград*. Асеновград: Екобелан.
- Наскова, П., & Георгиева, П. (2025). Съвременни предизвикателства пред озеленяването в градска среда. *E-Journal VFU*, 23: 1-12.
- Петров, П. (2019). *Реконструкция и обновяване на сгради и градски пространства* [автореферат на дисертационен труд, Нов български университет]. <https://eprints.nbu.bg/id/eprint/4139/1/%D0%B0%D1%80%D1%85.%20%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%8A%D1%80%20%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%20-%20Avtoreferat.pdf> [20.12.2025].
- Петров, Ц., & Петрова, Е. (1984). *Учебна екологична база*. Общински народен съвет – Асеновград, Окръжна станция на младите агробиолози – Пловдив, ОУ „Хр. Ботев“ – Асеновград.
- Станчев, Х. (2003). *Ах, тези асеновградчани*. Асеновград: Екобелан.
- Техническо задание за проектиране на обект „Паркоустройство и благоустройство на градски Екопарк „Баделема“ гр. Асеновград“ [възложител: Община Асеновград]*. (2018).
- Шишкова, Д. (2020). Структура на конфликта в случая Бедечка. Физически и когнитивни измерения на социалната мрежа. *Социологически проблеми*, 52(2), 624-647.
- Cranz, G., & Michael, B. (2004). Defining the Sustainable Park: A Fifth Model for Urban Parks. *Landscape Journal*, 23(2), 102-120. <https://doi.org/10.3368/lj.23.2.102>.
- Fioretti, C., Pertoldi, M., Busti, M. & Van Heerden, S. (eds). (2020). *Handbook of Sustainable Urban Development Strategies*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://territorial.ec.europa.eu/sustainable-development/strategies/handbook-sud/> [19.12.2025]
- Hirt, S. (2013). Whatever Happened to the (Post)socialist City?. *Cities* 32(1), S29-S38. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.010>.
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell.

Slaev, A., & Hirt., S. (2022). Planning, Pluralism, Markets: Experiences from Post-Socialist Varna, *Planning Theory & Practice*, 23(3), 461-475, <https://doi.org/10.1080/14649357.2022.2061774>.

Steward, J. (1955). *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution*. Champaign: University of Illinois Press.

Tsenkova, S. (2006). Beyond transitions: Understanding urban change in post-socialist cities. In S. Tsenkova & Z. Nedović-Budić (eds.), *The Urban Mosaic of Post-Socialist Europe. Contributions to Economics*. Physica-Verlag HD. https://doi.org/10.1007/3-7908-1727-9_2.

Интернет източници

Красив Асеновград. (n.d.). https://krasivasenovgrad.bg/bg-BG/News/Home/Details/1025/spasete-ekopark-badelema?fbclid=IwY2xjawMrZ85leHRuA2FlbQIxMQBicmlkETA3MUUpvZkc2OFc4NkREdmpxAR4HWNhWZKvzViAr5GOKLPYG7xPWD-xGJJ7e31pF0U4VfPnxCBUznuB5JXEuzw_aem_IUGL3D6L88Y5GO3HyT996w. [19.12.2025]

Национален природонаучен музей – БАН. (n.d.). <https://www.nmnh.com/palaeontological-museum-in-asenograd-bg.html>. [19.12.2025].

Общ устройствен план на Асеновград. (2021). <https://www.asenovgrad.bg/uploads/MyDocuments//oup-op-tekst.pdf>. [19.12.2025].

Община Асеновград. (n.d.). <https://www.asenovgrad.bg/bg/novini/obshtina-asenograd-ne-prodava-eko-park>. [19.12.2025].

Общинска програма за опазване на околната среда на Община Асеновград 2018–2027 г. (n.d.). https://www.asenovgrad.bg/uploads/MyDocuments//opoos_asenovgrad.pdf. [19.12.2025].

РИОСВ-Пловдив. (n.d.). <https://plovdiv.riew.gov.bg/info/14/zashtiteni-mestnosti>. [19.12.2025].

Съюз на ловците и риболовците в България. Раздел „История и важни дати“. (n.d.). <https://www.slrб.bg/za-nas/istoria-na-slrб/vazhni-dati/>. [19.12.2025].

Университетска ботаническа градина. (n.d.). <https://www.ubg-bg.com/info-ubg-varna.html>. [19.12.2025].

Екопарк Баделема [Фейсбук страница]. (n.d.). Facebook. <https://www.facebook.com/profile.php?id=61575211705837>. [19.12.2025].

За по добър живот в Асеновград [Фейсбук страница]. (n.d.). Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=28751070381174901&set=a.443532552355396>. [19.12.2025].

- Ивайло Мирчев Екскурзовод. [Фейсбук страница]. (n.d.). Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=3663021943759961&set=a.596880673707452>. [19.12.2025].
- Закон за устройство на територията, обн. ДВ, бр. 1 от 02.01.2001 г., <https://lex.bg/laws/ldoc/2135163904>. [19.12.2025].
- Закон за биологичното разнообразие, обн. ДВ, бр. 77 от 09.08.2002 г. <https://lex.bg/laws/ldoc/2135456926>. [19.12.2025].
- Решение № 1595 от 26.09.2018 г. на Общински съвет Асеновград. (2018). <https://www.asenovgrad.bg/bg/resheniya/mandat-2015-g-2019-g>. [19.12.2025].
- Решение № 590 от 26.02.2025 г. на Общински съвет Асеновград. (2025). <https://www.asenovgrad.bg/bg/resheniya/mandat-2023-g-2027-g>. [19.12.2025].
- Община Асеновград. (2025, 27.03). *Становище на община Асеновград по повод твърденията за продажба на еко-парк, 2025 г.* [видео]. YouTube. <https://youtube.com/watch?v=JNjH2Yg9J9U>. [19.12.2025].
- Община Асеновград. (2025, 27.03). *Какво се случва с Екопарк "Баделема" - доц. Цено Петров (27.03.2025)* [видео]. YouTube. <https://youtube.com/watch?v=JNjH2Yg9J9U>. [19.12.2025].
- Красив Асеновград. (2025, 27.03). *Какво се случва с Екопарк "Баделема" - доц. Цено Петров (27.03.2025)* [видео]. YouTube. <https://youtube.com/watch?v=ffjRC7u8-1o>. [19.12.2025].
- European heritage Europa Nostra Awards. (2025). *The Art of Protecting Bedechka*. <https://www.europeanheritageawards.eu/winners/the-art-of-protecting-bedechka/>. [19.12.2025].
- The CIAM Charter of Athens, 1933: Outcome of a Similar Effort. (1963). *Ekistics*, 16(95), 263–267. <http://www.jstor.org/stable/43622757> [19.12.2025]
- The Leipzig Charter on Sustainable European Cities. (2007). [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659384/EPRS_ATA\(2020\)659384_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659384/EPRS_ATA(2020)659384_EN.pdf). [19.12.2025]
- The New Athens Charter, adopted by the European Council of Town Planners (ECTP). (2003). <https://ectpceu.eu/images/stories/download/charter2003.pdf>. [19.12.2025]
- The New Charter of Athens 2003, The European Council of Town Planners' Vision for Cities in the 21st Century. (n.d.). www.ceu-ectp.org/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=118 . [19.12.2025]
- The New Urban Agenda. (2016). <https://habitat3.org/the-new-urban-agenda/>. [19.12.2025]

UNESCO. (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>. [19.12.2025].

Интервюта

Интервю с Цено Петров, проведено на 19.04 2025 г.

Интервю с Александър Георгиев, проведено на 23.08.2025 г.

Биографична справка: Д-р Васил Караджов е антрополог в секция „Дигитално културно наследство“ в Института за балканистика с център по тракология на БАН. Защитава своята докторска дисертация на тема *Устни наративи на града – конструиране на образи* през 2024 г. в ПУ „Паисий Хилендарски“, с научни ръководители проф. Мария Шнитер и проф. Ивайло Дичев. Интересите му са в полето на градската антропология с фокус дигитализация, градски политики, нематериално културно наследство и културен туризъм.

Short bio: Dr. Vasil Karadzhov is an anthropologist in the Digital Cultural Heritage section at the Institute of Balkan Studies with a Center for Thracology of the BAS. He defends his doctoral dissertation on the topic *Oral Narratives of the City - Constructing Images* in 2024 at the Paisii Hilendarski University of Plovdiv, with scientific supervisors Prof. Maria Schnitter and Prof. Ivaylo Dichev. His interests are in the field of urban anthropology with a focus on digitalization, urban policies, intangible cultural heritage and cultural tourism.

E-mail: vasil.karadzhov@balkanstudies.bg

ORCID: [0009-0000-6146-9070](https://orcid.org/0009-0000-6146-9070)